

feros frenarum cantus surda debeamus aures transire.

PRÆFATIONEM EJUSDEM

sancti Hieronymi in Libros Regum supra reperiens, ideo in principio positam, quod librorum sacrorum ordinem contineat. Inscríbítur autem, Prologus Galeatus.

Ejusdem in Librum Paralipoménon Præfatio.

SI Septuaginta interpretum, pura & ut ab eis in Græcum versa est, editio permaneret, superflue me, Chromati Episcoporum sanctissime atque doctissime, impelleres, ut Hebræa tibi volumina Latino sermone transferrem. Quod enim semel aures hominum occupaverat, & nascentis Ecclesiæ roboraverat fidem, justum erat etiam nostro silentio comprobari. Nunc vero cum pro varietate regionum diversa ferantur exemplaria, & germana illa antiquaque translatio corrupta sit, atque violata; nostri arbitrii putas, aut e pluribus judicare quid verum sit, aut novum opus in veteri opere cadere, illudentibusque Judæis, cornicum, ut dicitur, oculos configere. Alexandria & Ægyptus in Septuaginta suis Helychium laudat auctorem. Constantinopolis usque Antiochiam, Luciani martyris exemplaria probat. Mediæ inter has Provinciæ Palæstinos codices legunt; quos ab Origene elaboratos Eusebius & Pamphilus vulgaverunt; totusque orbis hac inter se trifaria varietate compugnat. Et certe Origenes non solum exempla composuit quatuor editionum, e regione singula verba describens, ut unus dissentiens, statim cæteris inter se consentientibus arguatur; sed, quod majoris audaciæ est, in editione Septuaginta Theodotianis editionem miscuit, asteriscis designans quæ minus fuerant, & virgulis quæ ex superfluo videbantur

bantur apposita. Si igitur aliis licuit non tenere quod semel susceperant; & post Septuaginta cellulas, quæ vulgo sine auctore jactantur, singulas cellulas aperire, hocque in Ecclesiis legitur quod Septuaginta nescierant; cur me non fulciant Latini mei, qui inviolata editione veteri ita novam condidi, ut laborem meum Hebræis, & quod his majus est, Apostolis auctoribus comprobem? Scripsi nuper librum de optimo genere interpretandi ostendens illa de Evangelio: Ex Ægypto vocavi filium meum: &, quoniam Nazareus vocabitur: &, Videbunt in quem compunxerunt: & illud Apostoli. Quæ oculus non vidit, nec in cor hominis ascenderunt, quæ preparavit Deus diligentibus illum: cæteraque his similia, in Hebræorum libris inveniri. Certe Apostoli & Evangelistæ, Septuaginta Interpretes noverant: & unde eis hæc quæ in Septuaginta Interpretibus non habentur? Christus Dominus noster utriusque Testamenti conditor, in Evangelio secundum Joannem. Qui credit, inquit, in me, sicut dicit Scriptura, flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ: Utique scriptum est, quod Salvator scriptum esse testatur. Ubi scriptum est? Septuaginta non habent: apocrypha nescit Ecclesiæ. Ad Hebræos igitur revertendum est, unde & Dominus loquitur, & discipuli exempla præsumunt. Hæc pace veterum loquor, & obtrectatoribus meis tantum respondeo, qui canino dente me rodunt, in publico detrahentes, & legentes in angulis: iidem & accusatores & defensores, cum in aliis probent quod in me reprobant: quasi virtus & vitium non in rebus sit, sed cum auctore mutetur. Cæterum memini editionem Septuaginta translatorum, olim de Græco emendatam tribuisse me nostris: nec inimicum debere existimari eorum, quos in conventu fratrum semper edissero. Et quod nunc Ⲛⲉⲛⲉⲛⲓⲛⲓ id est Verba dierum, interpretatus sum: ideo feci, ut inextricabiles moras, & silvam nominum, quæ scriptorum confusa sunt vitio, sensuumque barbariem, apertius & per versuum cola digererem, mihi metipsum & meis juxta smentiam canens, si aures surdæ sunt cæterorum.

*Ad Domnionem, & Rogatianum, in eundem
Præfatio ejusdem.*

Quomodo Græcorum historias magis intelligunt, qui Athenas viderint; & Tertium Virgilio librum, qui a Troade per Leucaten, & Aeroce-
raunia, ad Siciliam, & inde ad ostia Tiberis navigaverint; ita sanctam Scripturam lucidius intuebitur, quid Judæam oculis contemplatus sit, & antiquarum urbium memorias, locorumque vel eadem vocabula, vel mutata cognoverit. Unde & nobis curæ fuit, cum eruditissimis Hebræorum hunc laborem subire: ut circumiremus provinciam, quam universæ Christi Ecclesiæ sonant. Fateor enim, mi Domnion & Rogatiane charissimi, numquam me in divinis voluminibus, propriis viribus credidisse, nec habuisse opinionem meam, sed ea etiam de quibus scire me arbitrabar, interrogare me solitum quanto magis de his super quibus anceps eram? Denique cum a me nuper litteris flagitassetis, ut vobis librum Paralipomenon Latino sermone transferrem, de Tiberiade quemdam legis Doctorem, qui apud Hebræos admirationi habebatur, assumpsi: & contuli cum eo a vertice, ut aiunt, usque ad extremum unguem: & sic confirmatus, ausus sum facere quod jubebatis. Libere enim vobis loquor, ita in Græcis, & Latinis codicibus hic nomen liber vitiosus est, ut non tam Hebræa quam barbara quædam, & Sarmatica nomina conjecta arbitrandum sit. Nec hoc Septuaginta Interpretibus, qui Spiritu sancto pleni, ea quæ vera fuerunt transfulerant, sed scriptorum culpæ adscribendum, dum de emendatis in emendata scriptitant: & sæpe tria nomina, subtractis e medio syllabis, in unum vocabulum cogunt, vel e regione unum nomen, propter latitudinem suam, in duo vel tria vocabula dividunt. Sed & ipsæ appellationes, non homines, & plerique existimant, sed urbes, & regiones, & saltus, & provincias sonant, & oblique sub interpretatione & figura eorum, quædam narrantur historiarum; de quibus in regnorum libro dicitur: Nonne ecce hæc scripta sunt in Libro verborum dierum regum

regum Juda? Quæ utique in nostris codicibus non habentur. Hoc primum sciendum, quod apud Hebræos, liber Paralipomenon, unus sit; & apud illos vocatus, *דברי הימים*, id est Verba dierum: qui propter magnitudinem, apud nos divisus est, quod nonnulli etiam in Bruto, Ciceronis dialogo, faciunt, ut eum in tres partes fecerint, cum unus a suo auctore sit editus. Deinde etiam illud attendendum quod frequenter nomina, non vocabula hominum, sed rerum, ut dixi, significantias sonat. Ad extremum, quod omnis eruditio Scripturarum in hoc continetur: & historiae quæ vel prætermittæ sunt in suis locis, vel perstrictæ leviter, hic per quædam verborum compendia explicentur. Orationum itaque vestrarum adjutus auxilio, nisi librum benevolis placitum, tamen invidis displiciturum esse non ambigo. Optima enim quæque, ut ait Plinius, malunt continere plerique, quam discere. Si quis in hac interpretatione voluerit aliquid reprehendere, interroget Hebræos, suam conscientiam recolat, videat ordinem textumque sermonis: & tunc nostro labori, si potuerit, detrahat. Ubi cumque ergo asteriscos, id est stellas, radiare in hoc volumine videritis: ibi sciatis: de Hebræo additum, quod in Latinis codicibus non habetur. Ubi vero obelus, transversa scilicet virga, proposita est, illic signatur quid Septuaginta Interpretes addiderint, vel ob decoris gratiam, vel ob Spiritus sancti auctoritatem, licet in Hebræis voluminibus non legatur.

*Ejusdem ad Domnionem & Rogatianum, in
Esdræ & Nehemiam Præfatio.*

Utrum difficilius sit, facere quod poscitis, an negare, necdum statui. Nam neque vobis aliquid imperantibus abnuere, sententia est: & magnitudo oneris impositi ita cervicem premit, ut ante sub fasce ruendum sit, quam levandum. Accedunt ad hoc invidorum studia: qui omne quod scribimus, reprehendendum putant: & interdum contra se conscientia repugnante publice lacerant quod occulte legunt, in tantum ut clamare com-
Tom. I. pellar,

pellar, & dicere: Domine libera animam meam a labiis iniquis, & a lingua dolosa. Tertius annus est quod semper scribitis atque rescribitis, ut Esdræ librum & Esther, vobis de Hebræo transferam: quasi non habeatis Græca & Latina volumina; aut quidquid illud est quod a nobis vertitur, non statim ab omnibus consequendum sit. Frustra autem, ut ait quidam, niti, neque aliud fatigando nisi odium querere, extremæ dementiæ est. Itaque obsecro vos, mi Dozion & Rogatiane charissimi, ut privata lectione contenti, libros non efferatis in publicum, nec fastidiosa cibos ingeratis: vitetisque eorum supercilium, qui iudicare tantum de aliis, & ipsi facere nihil noverunt. Si qui autem fratrum sunt, quibus nostra non displicent, his tribuatis exemplar; admonentes ut Hebræa nomina, quorum grandis in hoc volumine copia est, distinde & per intervalla transcribant. Nihil enim proderit emendasse librum, nisi emendatio, librorum diligentia, conservetur. Nec quemquam moveat quod unus a nobis liber editus est: nec apocriphorum tertii & quarti somniis delectetur: quia & apud Hebræos Esdræ Nehemiæque sermones in unum volumen coarctantur: & quæ non habentur apud illos, nec de viginti quatuor senibus sunt, procul abjicienda. Si quis autem Septuaginta vobis opposuerit Interpretes, quorum exemplaria varietas ipsa lacerata & inverfa demonstrat; nec potest atique verum asseri quod diversum est: mittite eum ad Evangelia: in quibus multa ponuntur quasi de Veteri testamento, quæ apud Septuaginta Interpretes non habentur, velut illud, Quoniam Nazareus vocabitur: & Ex Agypto vocavi filium meum: & Videbunt in quem compunxerunt: multaque alia, quæ lazioni operi reservamus: & querite ab eo ubi scripta sint: cumque proferre non potuerit, vos legite de his exemplaribus quæ nuper a nobis edita, maledicorum quotidie linguis confodiuntur. Sed ut ad compendium veniam, certe quod illaturus sum, æquissimum est. Edidi aliquid quod non habetur in Græco, aut aliter habetur quam a me versum est? Quid interpretem laiant? interrogent Hebræos:

&

& ipsis auctoribus, translationi meæ vel arrogant vel derogent fidem. Porro aliud est, si clausis, quod dicitur, oculis mihi voluit maledicere, & non imitantur Græcorum studium ac benevolentiam, qui post Septuaginta Translatore, jam Christi Evangelio coruscante, Judæos & Hebionitas legis veteris Interpretes, Aquilam videlicet, & Symmachum, & Theodotionem, & curiose legunt, & per Origenis laborem in hexaplis, Ecclesiis dedicarunt. Quanto magis Latini grati esse deberent, quod exultantem cernerent Græciam a se aliquid mutuari? Primum enim magnorum sumptum est & infinitæ difficultatis, exemplaria posse habere omnia: deinde etiam qui habuerint, & Hebræi sermonis ignari sunt, magis errabunt, ignorantæ quis e multis verius dixerit. Quod etiam sapientissimo cuidam nuper apud Græcos accidit, ut interdum Scripturæ sensum relinquens, uniuscujusque interpretis sequeretur errorem. Nos autem qui Hebrææ linguæ saltem parvam habemus scientiam, & Latinus nobis utcumque sermo non deest, & de aliis magis possumus iudicare, & ea quæ ipsi intelligimus, in nostra lingua promere. Itaque licet hydria sibilet, victorque Sinon incendia jaceret: numquam meum, juvante Christo, silebit eloquium: etiam præcisa lingua balbutiet. Legant, qui volunt: qui nolunt, abjiciant. Eventilent apices, litteras calumnientur: magis vestra charitate provocabor ad studium, quam illorum detractioe & odio deterrebore.

*Ejusdem ad Chromatium & Eliodorum in Tobiam
Præfatio.*

Mirari non desino exactionis vestræ instantiam. Exigitis enim ut librum Chaldoeo sermone conscriptum, ad Latinum stylium traham, librum utique Tobie, quem Hebræi de catalogo divinarum Scripturarum fecantes, his quæ hagiographa memorant, manciparunt. Feci satis desiderio vestro, non tamen meo studio. Arguunt & nos Hebræorum studia, & imputant nobis, contra suum canonem Latinis quibus ista transferre. Sed

c 2

me:

melius esse iudicans Phariseorum displicere iudicio, & Episcoporum iustionibus deservire, infiti ut potui: Et quia vicina est Chaldaeorum lingua sermoni Hebraico; utriusque linguæ peritissimum loquacem reperiens, unius diei laborem arripui: & quicquid ille mihi Hebraicis verbis expressit, hoc ego accito notario, sermonibus Latinis exposui. Orationibus vestris mercedem huius operis compensabo, cum gratum vobis didicero, me, quod jubere estis dignati, complexisse.

Ejusdem Præfatio in librum Judith.

A pud Hebræos liber Judith inter hagiographa legitur; cuius auctoritas ad roboranda illa quæ in contentionem veniunt, minus idonea iudicatur. Chaldaeo tamen sermone conscriptus, inter historias computatur. Sed quia hunc librum Synodus Nicæna in numero sanctarum Scripturarum legitur computasse, acquievi postulationi vestræ, immo exactioni: & sepositis occupationibus, quibus vehementer arctabar, huic unam lucubrationem dedi, magis sensum e sensu, quam ex verbo verbum transferens. Multorum codicum varietatem vitiosissimam amputavi: sola ea, quæ intelligentia integra in verbis Chaldaeis invenire potui, Latinis expressi. Accipite Judith viduam, castitatis exemplum, & triumphali laude perpetuis eam præconis declarate. Hanc enim non solum feminis, sed & viris imitabilem dedit, qui castitatis ejus remunerator, virtutem ei talem tribuit, ut invictum omnibus hominibus vinceret, & insuperabilem superaret.

Ejusdem in librum Esther Præfatio.

L ibrum Esther variis translatoribus constat esse vitiatum: quem ego de archivis Hebræorum revelans, verbum e verbo expressius transtuli. Quem librum editio vulgata, laciniosis hincinde verborum finibus trahit, addens ea quæ ex tempore dici poterant, & audiri: sicut solitum est scholaribus disciplinis, sumpto themate, excogitare

qui-

quibus verbis uti potuit qui injuriam passus est vel qui injuriam fecit. Vos autem o Paula & Eustochium, quoniam & bibliothecas Hebræorum studuistis intrare, & Interpretum certamina comprobastis, tenentes Esther Hebraicum librum, per singula verba nostram translationem aspiciate, ut possitis agnoscere, me nihil etiam augmentasse addendo, sed fidei testimonio simpliciter, sicut in Hebræo habetur, historiam Hebraicam Latinæ linguæ tradidisse. Nec affectamus laudes hominum, nee vituperationes expavescimus. Deo enim placere curantes, minas hominum penitus non timeamus: Quoniam Deus dissipat ossa eorum qui hominibus placere desiderant: & secundum Apostolum, Qui ejusmodi sunt, servi Christi esse non possunt. Rursum, in libro Esther alphabetum ex minio usque ad Teth litteram fecimus diversis in locis, volentes scilicet Septuaginta Interpretum ordinem per hoc insinuare studioso lectori. Nos enim juxta morem Hebraicum, ordinem prosequi etiam in Septuaginta editione maluimus.

Psal. 51.

Galat. 1.

Ejusdem in librum Job Præfatio.

C ogor per singulos Scripturæ divinæ libros adversariorum respondere maledictis: qui interpretationem meam, reprehensionem Septuaginta Interpretum criminantur: quasi non & apud Græcos Aquila, Symmachus, & Theodotio, vel verbum e verbo, vel sensum e sensu, vel ex utroque commixtum, & medie temperatum genus translationis expresserint: & omnia Veteris instrumenti volumina Origenes obelis asterisqueque distinxerit, quos vel additos, vel de Theodotione sumptos, translationi antiquæ inseruit, probans defuisse quod additum est. Dicant igitur obtrectatores mei recipere in toto, quod in partibus susceperunt, aut interpretationem meam cum asteriscis suis radere. Neque enim fieri potest, ut quos plura intermisisse susceperint, non eosdem etiam in quibusdam errasse fateantur, præcipue in Job: cui si ea quæ sub asteriscis addita sunt, subtraxerit, pars ma-

xima detruncabitur, & hoc dumtaxat apud Græcos. Cæterum apud Latinos, ante eam translationem, quam sub asteriscis & obelis nuper edidimus, septingenti ferme aut octingenti versus defunt; ut decurtatus & laceratus corruptusque liber, fœditatem sui publice legentibus præbeat. Hæc autem translatio nullum de veteribus sequitur Interpretem: sed ex ipso Hebraico, Arabicoque sermone, & interdum Syro, nunc verba, nunc sensus, nunc simul utrumque resonabit. Obliquus enim etiam apud Hebræos totus liber fertur & lubricus: & quod Græci rhetores vocant, *ἰσχυρολογίαι*, dum qui aliud loquitur, aliud agit: ut si velis anguillam vel murenulam strictis tenere manibus, quanto fortius prefferis, tanto citius elabitur. Memini me ob intelligentiam hujus voluminis, Lyddæum quendam præceptorem, qui apud Hebræos primus haberi putabatur, non parvis redemisse nummis: cujus doctrina an aliquid profecerim, nescio, hoc unum scio, non potuisse me interpretari, nisi quod ante intellexeram. A principio itaque voluminis, usque ad verba Job, apud Hebræos prosa oratio est. Porro a verbis Job, in quibus ait, Pereat dies in qua natus sum, & nox in qua dictum est, conceptus est homo: usque ad eum locum, ubi ante finem voluminis scriptum est: Idcirco ipse me reprehendo, & ago pœnitentiam in favilla & cinere, hexametri versus sunt, dactylo spondeæque currentes: & propter linguæ idioma crebro recipientes & alios pedes, non eandem syllabarum, sed eorundem temporum. Interdum quoque rhythmus ipsedulcis & tinnulus fertur numeris pedum solutus: quod metrici magis quam simplex lector intelligant. A suprascripto autem versu usque ad finem libri, parvum comma quod remanet, prosa oratione contextitur. Quod si cui videtur incredulum, metra scilicet esse apud Hebræos, & in morem nostri Flacci, Græcique Pindani, & Alcæi, & Sapphus, vel Psalterium, vel Lamentationes Jeremiæ, vel omnia ferme Scripturarum cantica comprehendi: legat Philonem, Josephum, Origenem, Cæsariensem Euse-

Job 3.

sebius, & eorum testimonio me verum dicere comprobabit. Audiant quapropter canes mei, idcirco me in hoc volumine laborasse, non ut interpretationem antiquam reprehenderem, sed ut ea quæ in illa aut obscura sunt, aut omissa, aut certe scriptorum vitio depravata, manifestiora nostra interpretatione fierent. Ut qui Hebræorum sermonem ex parte didicimus, & in Latino pœne ab ipsis eunabulis inter Grammaticos & Rhetores & Philosophos detriti fumus. Quod si apud Græcos, post Septuaginta editionem, jam Christi Evangelio cœlescante, Judæus Aquila, & Symmachus ac Theodotio, Judaizantes hæretici, sunt recepti, qui multa mysteria Salvatoris subdola interpretatione celarunt, & tamen in *Ἐκκλήσιαι*, habentur apud Ecclesias, & explanantur ab Ecclesiasticis viris: quanto magis ego Christianus, & de parentibus Christianis natus, & vexillum Crucis in mea fronte portans, cujus studium fuit omnia repetere, depravata corrigere, & Sacramenta Ecclesiæ puro & fideli aperire sermone: vel a fastidiosis, vel a malignis lectoribus non debeo reprobari? Habeant qui volunt veteres libros, vel in membranis purpureis auro argentoque descriptos vel uncialibus, ut vulgo ajunt, litteris onera magis exarata, quam codices: dummodo mihi, meisque permittant pauperes habere schedulas, & non tam pulchros codices, quam emendatos. Utraque autem editio, & Septuaginta juxta Græcos, & mea juxta Hebræos, in Latinum meo labore translata est. Eligat unusquisque quod vult: & studiosum me magis, quam malevolum probet.

Alia ejusdem Præfatio.

SI aut fiscellam junco texerem, aut palmarum folia complicarem, ut in sudore vultus mei comederem panem, & ventris opus sollicita mente pertractarem; nullus morderet, nemo reprehenderet. Nunc autem quia juxta sententiam Salvatoris, volo operari cibum qui non perit, & antiquam divinatorum voluminum viam senti-

bus virgultisque purgare; error mihi geminus infligitur: corrector vitiorum, falsarius dicor, & errores non auferre, sed ferere. Tanta est enim vetustatis consuetudo, ut etiam confessa plerisque vitia placeant: dum magis pulchros habere volunt codices, quam emendatos. Quapropter, o fratres dilectissimi, unicum nobilitatis & humilitatis exemplar, pro flabello, calathis, sportellisque, munusculis monachorum, spiritalia hæc & mansura dona suscipite: ac beatum Job, qui adhuc apud Latinos jacebat in stercore, & vermibus scatebat errorum, integrum immaculatamque gaudete. Quomodo enim post probationem atque victoriam, duplicia sunt ei universa reddita: ita ego in lingua nostra, ut audacter loquar, feci eum habere, quæ amiserat. Igitur & vos, & unumquemque lectorem solita præfatione commoneo, & in principiis librorum eadem semper annexens, rogo, ut ubicumque præcedentes virgulas videritis, sciatis ea quæ subiecta sunt, in Hebraicis voluminibus non haberi. Porro ubi stellæ imago præfulserit, ex Hebræo in sermone nostro addita sunt: nec non & illa quæ haberi videbantur, & ita corrupta erant, ut sensum legentibus tollerent, orantibus vobis magno labore correxi: magis utile quid ex otio meo Ecclesiis Christi venturum ratus, quam ex aliorum negotio.

Ejusdem in Psalterium, quod secundum Septuaginta editionem correxit, Præfatio.

PSalterium Romæ dudum positus emendam, & juxta Septuaginta Interpretes, licet cursum, magna tamen ex parte correxeram. Quod quia rursum videtis, o Paula & Eustochium, scriptorum vitio depravatam, plusque antiquum errorem, quam novam emendationem valere: me cogitis, ut veluti quodam novali, scissum jam arum exerceam, & obliquis fulcis renascentes spinas eradicem: æquum esse dicentes, ut quod crebro male pullulat, crebrius succidatur. Unde consueta præfatione commoneo tam vos, quibus forte labor iste defudat, quam eos qui

exem-

exemplaria illiusmodi habere voluerint, ut quæ diligenter emendavi, cum cura & diligentia transferbantur. Notet sibi unusquisque vel jacentem lineam, vel radiantia signa; id est obelos, vel asteriscos. Et ubicumque viderit virgulam præcedentem, ab ea usque ad duo puncta quæ impressimus, sciat in Septuaginta translatoribus plus haberi. Ubi autem perspexerit stellæ similitudinem, de Hebræis voluminibus additum noverit æque usque ad duo puncta, juxta Theodotionis dumtaxat editionem, qui simplicitate sermonis a Septuaginta Interpretibus non discordat. Hæc ergo & vobis & studioso cuique fecisse me sciens, non ambigo multos fore, qui vel invidia, vel supercilio malint contemnere videri præclara, quam discere: & de turbulento magis rivo, quam de purissimo fonte potare.

Ejusdem Præfatio in libros Salomonis.

Jungat epistola, quos jungit sacerdotium: immo charta non dividat, quos Christi nedit amor. Commentarios in Osee, Amos, Zachariam, Malachiam, quos poscitis, scripserim, si licuisset præ validine. Mittitis solatia sump-tuum: notarios nostros & libentarios sustentatis, ut vobis potissimum nostrum defudet ingenium. Et ecce ex latere frequens turba diversa poscentium: quasi aut æquum sit, me, vobis esurientibus, aliis laborare: aut in ratione dati & accepti, cuiquam præter vos, obnoxius sim. Itaque longa ægrotatione fractus, ne penitus hoc anno reticerem, & apud vos mutus essem, tridui opus nomini vestro consecravi, interpretationem videlicet trium Salomonis voluminum **משלי** quas Hebræi Parabolas, vulgata autem editio Proverbia vocat: **קוהלת** quem Græce Ecclesiasten, Latine concionatorem possumus dicere: **שיר השירים** quod in nostra lingua vertitur Canticum Canticorum. Fertur & Panaretos Jesu filii Sirach liber, & alius pseudopigraphus, qui Sapia Salomonis inscribitur: Quorum priorem, Hebraicum reperi: non Ecclesiasticum,

eum, ut apud Latinos, sed Parabolas prænotatum, cui juncti erant Ecclesiastes & Canticum Canticorum: ut similitudinem Salomonis, non solum librorum numeros; sed etiam materiarum genere coequaret. Secundus apud Hebræos nullam est; quin & ipse stylus, Græcam eloquentiam redolet: & nonnulli scriptorum veterum hunc esse Judæi Philonis affirmant. Sicut ergo Judith, & Tobias, & Machabæorum libros legit quidem Ecclesia, sed eos inter canonicas Scripturas non recipit: sic & hæc duo volumina legat ad ædificationem plebs, non ad auctoritatem Ecclesiasticorum dogmatum confirmandam. Si cui sane Septuaginta Interpretum magis editio placet habet enim a nobis olim emendatam. Neque enim nova sic eudimus, ut vetera destruamus. Et tamen cum diligentissime legerit, sciat magis nostra scripta intelligi, quæ non in tertium vas transfusa coacuerint, sed statim de prælo purissime commendata textu, suam saporem servaverint.

*Ad Paulam & Eustochium in translationem Isaie
ex Hebraica veritate.*

EJUSDEM PRÆRATIO.

Nemo cum Prophetas versibus viderit esse descriptos, metro eos existimet apud Hebræos ligari, & aliquid simile habere de Psalmis & operibus Salomonis: sed quod in Demosthene & Tullio solet fieri, ut per cola scribantur & commata, qui utique prosa, & non versibus conscripserunt. Nos quoque utilitati legentium providentes, interpretationem novam, novo scribendi genere distinximus. Ac primum de Isaia sciendum, quod in sermone suo disertus sit: quippe ut vir nobilis & urbanæ eloquentiæ, ne habens quidquam in eloquio rusticitatis admittum. Unde accidit, ut præ cæteris, florem sermonis ejus translatio non potuerit conservare. Deinde etiam hoc adiciendum, quod non tam Propheta dicendus sit, quam Evangelista. Ita enim universa Christi, Ecclesiæque mysteria ad liquidum pro-

profecutus est, ut non putes eum de futuro vaticinari, sed de præteritis historiis texere. Unde conjicio noluisse tunc temporis Septuaginta Interpretes fidei suæ sacramenta perspicue Ethnicis prodere: ne sanctum canibus, & margaritas porcis darent: quæ, cum hanc editionem legeritis, ab illis animadvertetis abscondita. Nec ignoro quanti laboris sit Prophetas intelligere: nec facile quempiam posse judicare de interpretatione, nisi intellexerit antequam legerit: nos quoque patere moribus plurimorum, qui stimulante invidia, quod consequi non valent, despicunt. Sciens ergo & prudens in flammam mitto manum: & nihilominus hoc a fastidiosis lectoribus precor, ut quomodo Græci post Septuaginta translatores Aquilam & Symmachum & Theodotionem legunt, ob studium doctrinæ suæ, vel ut Septuaginta magis ex collatione eorum intelligant: sic & isti saltem unum post priores habere dignentur interpretem. Legant prius, & postea despiciant: ne videantur, non ex judicio, sed ex odii præsumptione ignorata damnare. Prophetavit autem Isaïas in Jerusalem, & in Judæa, necdum decem tribubus in captivitatem ductis: ac de utroque regno, nunc committim, nunc separatim textit oraculum. Et cum interdum ad præsentem respiciat historiam, & post Babylonis captivitatem reditum populi significet in Judæam: tamen omnis ejus cura de vocatione Gentium, & adventu Christi est. Quem quanto plus amatis, o Paula & Eustochium, tanto magis ab eo petite, ut pro obtredatione præsentis qua me indefinenter æmuli laniant, ipse mihi mercedem restituat in futuro: qui scit me ob hoc in peregrinæ linguæ eruditione sudasse, ne Judæi de falsitate Scripturarum Ecclesiis ejus diutius insultarent.

Ejusdem in Jeremiam Præfatio.

Jeremias Propheta, cui hic prologus scribitur, sermone quidem apud Hebræos Isaïæ, & Osæe & quibusdam aliis Prophetis videtur esse rusticior, sed sensibus par est: quippe qui eodem spiritu

ritu prophetaverit. Porro simplicitas eloquii, a loco ei in quo natus est, accidit. Fuit enim Anathothites, qui est usque hodie viculus, tribus ab Hierosolymis distans millibus, sacerdos ex sacerdotibus, & in matris utero sanctificatus: virginitate sua Evangelicum virum Christi Ecclesie dedicans. Hic vaticinari exorsus est puer: & captivitatem urbis atque Judæe, non solum spiritu, sed & oculis carnis intuitus est. Jam decem tribus Israel Assyrii in Medos transtulerant: jam terras earum Colonie Gentium possidebant. Unde in Juda tantum, & in Benjamin prophetavit: & civitatis sue ruinas quadruplici planxit alphabeto, quod nos mensuræ metri, versibusque reddidimus. Præterea ordinem visionum, qui apud Græcos & Latinos omnino confusus est, ad pristinam fidem correximus. Librum autem Baruch notarii ejus, qui apud Hebræos nec legitur nec habetur, prætermisimus: pro his omnibus maledicta ab æmulis præstolantes, quibus me necesse est per singula opuscula respondere. Et hoc patior: quia vos me cogitis. Cæterum ad compendium mali, rectius fuerat modum furori eorum silentio meo ponere, quam quotidie novi aliquid scriptitantem, invidorum insaniam provocare.

Ejusdem in Ezechielem Præfatio.

EZechiel Propheta cum Joachim rege Juda captivus ductus est in Babylonem, ibique iis qui cum eo captivi fuerant, prophetavit, penitentibus quod ad Jeremiæ vaticinium se ultro adversariis tradidissent, & viderent adhuc urbem Hierosolyman stare, quam ille casuram esse prædixerat. Trigesimo autem ætatis sue anno, & captivitatis quinto, exorsus est ad concaptivos loqui. Et eodem tempore, licet posterior, hic in Chaldaea, Jeremias in Judæa prophetaverunt. Sermo ejus nec satis disertus, nec admodum rusticus est: sed ex utroque medie temperatus. Sacerdos & ipse fuit, sicut Jeremias: principia voluminis & finem magnis habens obscuritatibus involuta. Sed & vulgata ejus editio non multum distat ab

He-

Hebraico. Unde non satis miror quid causæ extiterit, ut si eisdem in universis libris habemus interpretes, in aliis eadem, in aliis diversa transtulerint. Legite igitur & hunc juxta translationem nostram: quoniam per cola scriptus & commata, manifestiorem legentibus sensum tribuit. Si autem amici mei & hunc subannaverint; dicite eis quod nemo eos compellat ut scribant. Sed vereor ne illud eis eveniat quod Græce significantius dicitur: ut vocentur *φασκολοιδόροι*, quod est manducantes fannas.

Ejusdem in Daniele Præfatio.

DAnielem Prophetam juxta Septuaginta Interpretes, Domini Salvatoris Ecclesie non legunt, utentes Theodotionis editione: & hoc cur acciderit, nescio. Sive enim quia sermo Chaldaicus est, & quibusdam proprietatibus a nostro eloquio discrepat, noluerunt Septuaginta Interpretes eisdem linguæ lineas in translatione servare: sive sub nomine eorum ab alio nescio quo non satis Chaldaeam linguam sciente, editus est liber: sive aliud quid causæ extiterit, ignorans: hoc unum affirmare possum, quod multum a veritate discordet, & recto judicio repudiatus sit. Sciendum quippe est, Daniele maxime & Esdræ, Hebraicis quidem litteris, sed Chaldaeo sermone conscriptos: & unam Jeremiæ pericopen: Job quoque cum Arabica lingua plurimam habere societatem. Denique & ego adolescentulus post Quintiliani & Tullii lectionem ac flores rhetoricos, cum me in linguæ hujus pistrium reclusissem: & multo sudore, multoque tempore vix cœpisssem anhelantia stridentiaque verba resonare, & quasi per cryptam ambulans, rarum desuper lumen aspicerem, in megi novissime in Daniele: & tanto tædio affectus sum, ut desperatione subita omnem laborem veterem voluerim contemnere. Verum adhortante me quodam Hebræo, & illud mihi crebrius in sua lingua ingerente, Labor improbus omnia vincit: & qui mihi videbar sciolus, inter Hebræos cæpi rursus esse discipulus Chaldaicus. Et ut verum

fa-

fatear, usque ad presentem diem magis possum sermonem Chaldaicum legere & intelligere, quam sonare. Hæc ideo refero, ut difficultatem vobis Danielis ostenderem: qui apud Hebræos nec Susannæ habet historiam, nec hymnum trium puerorum, nec Belis draconisque fabulas quas nos, quia in toto orbe dispersæ sunt, veru[m] anteposito, easque jugulante, subiecimus: ne videamur apud imperitos magnam partem voluminis detruncasse. Audivi ego quemdam de præceptoribus Judæorum, cum Susannæ derideret historiam, & a Græco nescio quo eam diceret esse confictam: illud opponere quod Origeni quoque Africanus opposuit etymologias hæc ἀπό τῆ ἀρχῆς σχίσαι, καὶ ἀπό τῆ ἀρχῆς ἀπίσαι de Græco sermone descendere. Cujus rei nos intelligentiam nostris hanc possumus dare: Ut v. g. dicamus de arbore ilice dixisse eum, illico pereas: & a lentisco, in lentem te comminuat angelus: vel non lente pereas: aut lentus, id est flexibilis ducaris ad mortem: sive aliud quid ad arboris nomen conveniens. Deinde tantum fuisse otii tribus pueris cavillabatur, ut in camino æstuantis incendii metro luderent: & per ordinem ad laudem Dei omnia elementa provocarent, aut quod miraculum, divinæque aspirationis indicium, vel draconem interfectum ossa picis, vel sacerdotum Belis machinas deprehensas: quæ magis prudentia sceleris viri, quam prophetali essent spiritu perpetrata? Cum vero ad Habacuc veniret, & de Judæa in Chaldæam raptum discophorum lectitaret, quærebat exemplum, ubi legissemus in toto veteri Testamento, quemquam sanctorum gravi volasse corpore, & in puncto horæ tanta terrarum spatia transisse, cui cum quidam e nostris satis ad loquendum promptulus, Ezechielem adduxisset in medium, & diceret eum de Chaldæa in Judæam fuisse translatum: derisit hominem, & ex ipso volumine demonstravit Ezechielem in spiritu se vidisse transpositum. Denique & Apostolum nostram, videlicet ut eruditum virum, & qui legem ab Hebræis didicisset, non fuisse ausum affirmare se raptum in corpore,

sed

sed dixisse: Sive in corpore, sive extra corpus, nescio; Deus scit. His & talibus arguendis apocryphas in libro Ecclesiæ fabulas arguebat. Super qua re lectoris arbitrio judicium derelin-^{1. Cor. 14.} quens, illud admoveo, non haberi Daniele[m] apud Hebræos inter Prophetas, sed inter eos qui hagiographa conscripserunt. In tres liquidem partes omnis ab eis Scriptura dividitur: in Legem, in Prophetas, & in hagiographa, id est, in quinque, & octo, & in undecim libros: de quo non est hujus temporis differere. Quæ autem ex hoc Propheta, immo contra hunc librum, Porphyrius objiciat; testes sunt Methodius, Eusebius, & Apollinarius: qui multis versuura millibus ejus verborum respondentes, nescio an curioso lectori satisfecerint. Unde obicere vos, o Paula & Eustochium, fundatis pro me ad Dominum preces: ut quamdiu in hoc corpore vivo sum, scribam aliquid gratum vobis, utile Ecclesiæ, dignum posteris. Presentiam quippe judicii oblatrantium non satis moveor: qui in utramque partem, aut amore labuntur, aut odio.

Ejusdem in XII. Prophetas Præfatio.

Non est idem ordo duodecim Prophetarum apud Hebræos, qui est apud nos. Unde secundum id quod ibi legitur, hic quoque dispositi sunt. Osee conmaticus est, & quasi per sententias loquens. Joel planus in principiis: in fine obscurior. Et usque ad Malachiam, habent singuli proprietates suas: quem Esdram scribam, legisque doctorem, Hebræi autemant. Et quia longum est nunc de omnibus dicere: hoc tantum vos o Paula & Eustochium admonitas volo, unum esse librum duodecim Prophetarum: & Osee synchronon Isaïæ: Malachiam vero Aggei & Zachariæ fuisse temporibus. In quibus autem tempus non præfertur in titulo: sub illis eos Regibus prophetasse, sub quibus & hi qui ante eos habent titulos prophetaverunt.

Ejusdem in Evangelistas ad Damasum Præfatio.

Novum opus me facere cogis ex veteri, ut post exemplaria Scripturarum toto orbe dispersa, quasi

quasi quidam arbiter fedeam: & quia inter se variant, quæ sint illa quæ cum Græca consentiant veritate, decernam. Pius labor, sed periculosa præsumptio, judicare de cæteris, ipsum ab omnibus judicandum: senis mutare linguam, & canescentem jam mundum ad initia retrahere parvulorum. Quis enim doctus pariter vel indoctus, cum in manus volumen assumpserit, & a saliva quam semel imbibit viderit, discrepare quod lectitat; non statim erumpat in vocem, me falsarium, me clamitans esse sacrilegum, qui audeam aliquid in veteribus libris addere, mutare, corrigere? adversus quam invidiam duplex causa me consolatur: quod & tu qui summus sacerdos es, fieri jubes, & verum non esse quod variat, etiam maledicorum testimonio comprobatur. Si enim Latinis exemplaribus fides est adhibenda: respondeant quibus: tot enim sunt exemplaria pæne quot codices. Sin autem veritas est querenda de pluribus, cur non ad Græcam originem revertentes, ea quæ vel a vitiosis interpretibus male reddita, vel a præsumptoribus imperitis emendata perversius, vel a librariis dormitantibus aut addita sunt, aut mutata, corrigimus? Neque vero ego de Veteri disputo Testamento, quod a Septuaginta senioribus in Græcam linguam versum, tertio gradu ad nos usque pervenit. Non quæro quid Aquila, quid Symmachus sapiant, quare Theodotus inter novos & veteres medius incedat. Sit illa vera interpretatio quam Apostoli probaverunt. De Novo nunc loquor Testamento: quod Græcum esse, non dubium est, excepto Apostolo Matthæo, qui primus in Judæa Evangelium CHRISTI Hebraicis litteris edidit. Hoc certe cum in nostro sermone discordat, & in diversos rivulorum tramites ducit, uno de fonte quærendum est. Prætermitto eos codices quos a Luciano & Hesychio nuncupatos, paucorum hominum asserit perversa contentio: quibus utique nec in toto Veteri instrumento post Septuaginta Interpretes emendare quid licuit, nec in novo profuit emendasse: cum multarum gentium linguis Scriptura ante translata, doceat falsa esse quæ
addi-

addita sunt. Igitur hæc præfens præfatiuncula pollicetur quatuor tantum Evangelia, quorum ordo est iste, Matthæus, Marcus, Lucas, Joannes: codicum Græcorum emendata collatione, sed veterum, quæ ne multum a lectionis Latinæ consuetudine discreparent, ita calamo temperavimus, ut his tantum quæ sensum videbantur mutare correctis, reliqua manere pateremur ut fuerunt. Canones quoque, quos Eusebius Cæsariensis Episcopus Alexandrinus secutus Ammonium, in decem numeros ordinavit, sicut in Græco habentur, expressimus: Quod si quis de curiosis voluerit nosse, quæ in Evangeliiis, vel eadem, vel vicina, vel sola sint, eorum distinctione cognoscat. Magnus siquidem hic in nostris codicibus error inolevit, dum quod in eadem re alius Evangelista plus dixit, in alio quia minus putaverint, addiderunt. Vel dum eundem sensum alius aliter expressit, ille qui unum e quatuor primum legerat, ad ejus exemplum cæteros quoque existimaverit emendandos. Unde accidit, ut apud nos mixta sint omnia, & in Marco plura Lucæ atque Matthæi. Rursum in Matthæo plura Joannis & Marci, & in cæteris reliquorum quæ aliis propria sunt, inveniuntur. Cum itaque canones legeris qui subjecti sunt, confusionis errore sublato, & similia omnium scies, & singulis sua quæque restitues. In canone primo concordant quatuor, Matthæus, Marcus, Lucas, Joannes. In secundo tres, Matthæus, Marcus, Lucas. In tertio tres, Matthæus, Lucas, Joannes. In quarto tres, Matthæus, Marcus, Joannes. In quinto duo, Matthæus, Lucas. In sexto duo, Matthæus, Marcus. In septimo duo, Matthæus, Joannes. In octavo duo, Lucas, Marcus. In nono duo, Lucas, Joannes. In decimo, propria quæ quæ non habentur in aliis, ediderunt. Singulis vero Evangeliiis, ab uno incipiens usque ad finem librorum, dispar numerus accrescit. Hic nigro colore descriptus, sub se habet alium ex minio disciorem numerum, qui ad decem usque procedens, indicat prior nu-

merus in quo sit canone requirendus. Cum ergo aperto codice, verbi gratia, illud five illud capitulum scire volueris cujus canonis sit, statim ex subiecto numero doceberis, & recurrens ad principia, in quibus canonum est distincta congeries, eodemque statim canone ex titulo frontis invento, illum quem quærebas numerum, ejusdem Evangelistæ qui & ipse ex inscriptione signatur, inuenies, atque e vicino cæterorum tramitibus inspectis, quos numeros e regione habeant, annotabis, & cum scieris recurras ad volumina singulorum, & sine mora repertis numeris quos ante signaveras, reperies & loca in quibus vel eadem vel vicina dixerunt. Sciendum tamen, ne quis ignarum ex similitudine numerorum error involvat, quod sicubi in subnotatione canonum distinctorum, in canone quolibet tres Evangelistæ bis, ter vel quater, aut etiam amplius eundem numerum per ordinem habuerint annotatum, & quartus e contrario, discrepantes; quod id tres illi in loco semel dixerint, quartus toties in corpore voluminis sui ponat, quoties diversi numeri in ejus canone positi stant contra prædictorum numerorum continuatas similitudines. Item si in uno quolibet eorum aut etiam duobus idem in canone numerus bis, ter, & quater, aut eo amplius reperiat in ordine collocatus, & dispares inveniatur in cæteris; dubium non erit, quin id quod illius illorumve canonis numerus bis, terque repetitum ab his in volumine semel dictum esse ostendit, alter alterius eorum toties uno atque eodem sensu loquantur, quoties prætulerint in numerorum annotatione distantiam. Et hoc in omnium novem canonum collatione servabitur. Cæterum in decimo (quoniam propria singulorum tantummodo continentur) non potest contra id comparatio esse quod solum est. Opto ut in Christo valeas, & memineris mei Papa beatissime.

Ejusdem ex Catalogo Scriptorum Ecclesiasticorum.

PAulus Apostolus, qui ante Saulus, extra numerum duodecim Apostolorum, de tribu Benjamin

jamin & oppido Judææ Gischalis fuit. Quo a Romanis capto, cum parentibus suis Tarsum Ciliciæ commigravit, a quibus ob studia legis missus Jerosolymam, a Gamaliel viro doctissimo, cujus Lucas meminit, eruditus est. Cum autem interfuisset neci martyris Stephani, & acceptisa Pontifice templi epistolis, ad persequendos eos qui Christo crediderant, Damascum pergeret, revelatione compulsus ad fidem, que in actibus Apostolorum scribitur, in vas electionis de persecutore translatus est. Cumque primum ad prædicationem ejus Sergius Paulus Proconsul Cypræ credidisset, ab eo, quod eum Christi fidei subegerat, sortitus est nomen Paulus: & juncto sibi Barnaba, multis urbibus peragratis, revertensque Jerosolymam, a Petro Jacoboque & Joanne, Gentium Apostolus ordinatur. Et quia in Actibus Apostolorum plenissime de ejus conversione scriptum est, hoc tantum dicam, quod post passionem Domini vigesimoquinto anno, id est secundo Neronis, eo tempore quo Festus procurator Judææ successit Felici, Romam victus mittitur, & biennium in libera manens custodia, adversus Judæos de adventu Christi quotidie disputavit. Sciendum autem in prima satisfactione (necdum Neronis imperio roborato, nec in tanta erumpente scelera quanta de eo narrant historiæ) Paulum a Nerone dimissum, ut Evangelium Christi in Occidentis quoque partibus prædicaret, sicut ipse scribit in secunda Epistola ad Timotheum (eo tempore quo & passus est, de vinculis dictat Epistolam) In prima mea satisfactione nemo mihi affuit, sed omnes me dereliquerunt: non eis imputetur. Dominus autem mihi affuit, & confortavit me, ut per me prædicatio compleretur, & audirent omnes gentes: & liberatus sum de ore leonis. Manifestissime leonem propter crudelitatem, Neronem significans. Et in sequentibus, Liberatus sum de ore leonis. Et statim, liberavit me Dominus ab omni opere malo, & salvavit me in regnum suum cœleste, quod scilicet præfens sibi sentiret imminere martyrium. Nam & in eadem Epistola præmiserat, Ego enim jam im-

molor, & tempus resolutionis meæ instat. Hic ergo decimoquarto Neronis anno, eodem die quo Petrus, Romæ pro Christo capite truncatus, sepultusque est in via Ostiensi, anno post passionem Domini trigesimo septimo. Scripsit autem novem ad septem Ecclesias Epistolas, ad Romanos unam, ad Corinthios duas, ad Galatas unam, ad Ephesios unam, ad Philippenfes unam, ad Coloffenses unam, ad Theffalonicenses duas, Præterea ad discipulos suos, Timotheo duas, Tito unam, Philemoni unam. Epistola autem quæ fertur ad Hebræos, non ejus creditur, propter styli sermonisque distantiam: sed vel Barnabæ juxta Tertullianum, vel Lucæ Evangelistæ juxta quosdam: vel Clementis Romanæ postea Ecclesiæ Episcopi, quem ajunt sententias Pauli proprio ordinasse & ornasse sermone: vel certe quia Paulus scribebat ad Hebræos & propter invidiam sui apud eos nominis titulum in principio salutationis amputaverat, scriperat ut Hebræus Hebræis Hebraice, id est suo eloquio disertissime, ut ea quæ eloquenter scripta fuerant in Hebræo eloquentius verterentur in Græcum, & hanc causam esse, quod a cæteris Pauli epistolis discrepare videatur. Legunt quidam & ad Laodicenses, sed ab omnibus exploditur.

Ejusdem ex Catalogo Scriptorum Ecclesiasticorum.

Jacobus, qui appellatur frater Domini, cognomento Justus, ut nonnulli existimant Joseph, ex alia uxore; ut autem mihi videtur, Mariæ sororis matris Domini, cujus Joannes in libro suo meminit, filius, post passionem Domini statim ab Apostolis Jerosolymorum Episcopus ordinatus, unam tantum scripsit Epistolam, quæ de septem Catholicis est: quæ & ipsa ab alio quodam sub nomine ejus edita asseritur, licet paulatim tempore procedente obtinuerit auctoritatem. Egesippus vicinus Apostolicorum temporum, in quinto commentariorum libro de Jacobo narrans, ait: Suscepit Ecclesiam Jerosolymæ, post Apostolos, frater Domini Jacobus, cognomento Justus: multi siquidem Jacobi vocabantur. Hic de utero matris sanctus fuit, vinum & liceram non bibit, carnem

nul-

nullam comedit, numquam attonsus est, nec unctus unguento, nec usus balneo. Huic soli licitum erat ingredi Sancta sanctorum: siquidem vestibus laneis non utebatur, sed lineis: solisque ingrediebatur templum; & fixis genibus, pro populo deprecabatur, in tantum ut camelorum duritiem traxisse ejus genua crederentur. Dicit & alia multa, quæ enumerare longum est. Sed & Josephus in vicesimo libro Antiquitatum refert, & Clemens in septimo *πολυτέσειω* mortuo Festo, qui Judæam regebat, missum a Nerone esse successorem ejus Albinum: qui cum necdum ad provinciam pervenisset, Ananus, inquit, pontifex adolescens, Anani filius, de genere Sacerdotali, accepta occasione *ἀναρχίας* concilium congregavit, & compellens publice Jacobum ut Christum Dei Filium denegaret, contradicentem lapidari iussit. Qui cum præcipitatus de pinna templi, contractis eruribus adhuc semivivus tendens ad cælum manus diceret, Domine ignosce eis: quod enim faciunt, nesciunt: fullonis fuste quoda vestimenta extorqueri solent, in cerebro percussus interiit. Tradit item Josephus, tantam eum sanctitatis fuisse, & celebritatis in populo, ut propter ejus necem, creditum sit subversam esse Jerosolymam. Hic est de quo Paulus Apostolus scribit ad Galatas: Alium autem Apostolorum vidi neminem, nisi Jacobum fratrem Domini. Et Apostolorum super hoc crebrius acta testantur. Evangelium quoque quod appellatur secundum Hebræos, & a me nuper in Græcum Latinumque sermonem translatum est, quo & Origenes sæpe utitur, post resurrectionem Salvatoris refert: Dominus autem cum dedisset sindonem servo Sacerdotis, ivit ad Jacobum, & apparuit ei. Juraverat enim Jacobus se non comesturum panem ab illa hora, qua biberat calicem Domini, donec videret eum resurgentem a mortuis. Rursusque post paululum, Asserte, ait Dominus, mensam & panem. Statimque additur, Tulit panem, & benedixit, ac fregit, & dedit Jacobo justo, & dixit ei: Frater mi, comede panem tuum, quia resurrexit Filius hominis &

d 2

dor.

dormientibus. Triginta itaque annos Jerosolymis rexit Ecclesiam, id est, usque ad septimum Neronis annum, & juxta templum, ubi & præcipitatus fuerat, sepultus est. Titulum usque ad obfessionem Titii & ultimam Hadriani notissimum habuit. Quidam e nostris in Monte Oliveti eura conditum putant: sed falsa eorum opinio est.

Ejusdem ex Catalogo Scriptorum Ecclesiasticorum.

Simon Petrus filius Jonæ, provinciæ Galilææ, vico Bethsaida, frater Andreæ Apostoli, & princeps Apostolorum, post Episcopatum Antiochenis Ecclesiæ, & prædicationem dispersionis eorum qui de circumfissione crediderant, in Ponto, Galatia, Cappadocia, Asia, & Bithynia, secundo Claudii anno ad expugnandum Simonem Magum Romam pergit, ibique vigintiquinque annis cathedram sacerdotalem tenuit, usque ad ultimum annum Neronis, id est decimumquartum. A quo & affixus cruci, martyrio coronatus est, capite ad terram verso, & in sublime pedibus elevatis, asserens se indignum ut sic crucifigeretur ut Dominus suus. Scripsit duas Epistolas, quæ Catholicæ nominantur: quarum secunda, a plerisque ejus esse negatur, propter styli cum priore dissonantiam. Sed & Evangelium juxta Marcum, qui auditor ejus & interpres fuit, hujus dicitur. Libri autem, e quibus unus Actorum ejus inscribitur, alius Evangelii, tertius prædicationis, quartus Apocalypsis, quintus iudicii inter apocryphas Scripturas reputantur. Sepultus Romæ in Vaticano juxta viam triumphalem, totius urbis veneratione celebratur.

Ejusdem ex Catalogo Scriptorum Ecclesiasticorum.

Judas frater Jacobi, parvam quidem, quæ de septem Catholicis est, epistolam reliquit. Et quia de libro Enoch, qui Apocryphus est, in ea assumit testimonium, a plerisque rejicitur: tamen auctoritatem vetustate jam & usu meruit, & inter Sanctas Scripturas computatur.

LIBER GENESIS,

HEBRAICE BERESITH.

CAPUT PRIMUM.

De Mundi creatione, rerum creaturarum distinctione & ornatu; deque hominis formatione, cui subjecit Deus omnia quæ creaverat.

- I**N principio creavit Deus cælum & terram. *Ps. 32. 6. & 135. 5. Eccl. 10. 1. Act. 14. 15. & 17. 24. & Heb. 11. 2.*
- 2 Terra autem erat inanis & vacua, & tenebræ erant super faciem abyssi: & Spiritus Dei ferebatur super aquas.
- 3 Dixitque Deus: * Fiat lux. Et facta est lux.
- 4 Et vidit Deus lucem quod esset bona: & divisit lucem a tenebris.
- 5 Appellavitque lucem Diem, & tenebras Noctem: factumque est vespere & mane, dies unus.
- 6 Dixit quoque Deus: Fiat firmamentum in medio aquarum: & dividat aquas ab aquis.
- 7 Et fecit Deus firmamentum, divisitque aquas quæ erant sub firmamento, ab his * quæ erant super firmamentum. Et factum est ita. *Ps. 135. 6. & 148. 4. Jer. 10. 12. & 51. 15.*
- 8 Vocavitque Deus firmamentum, Cælum: & factum est vespere & mane, dies secundus.
- 9 Dixit vero Deus: Congregentur aquæ, quæ sub cælo sunt, in locum unum: & appareat arida. Et factum est ita.
- 10 Et vocavit Deus aridam, * Terram, congregationesque aquarum appellavit Maria. Et vidit Deus quod esset bonum. *Job. 38. Psal. 32. 7. 88. 12. 135. 6.*
- 11 Et ait: Germinet terra herbam virentem & facientem semen, & lignum pomiferum faciens fructum juxta genus suum, cujus semen in semetipso sit super terram. Et factum est ita.
- 12 Et protulit terra herbam virentem, & facientem semen juxta genus suum, lignumque faciens fructum, & habens unumquodque semen secundum speciem suam. Et vidit Deus quod esset bonum.
- 13 Et factum est vespere & mane, dies tertius. *1 om. 1. A*